

12

η ΕΠΟΧή των βιβλίων

Μιχαήλ Μητσάκης «Αυτόχειρ», εκδόσεις Πατάκη (νέα έκδοση), 2023

Διαμάντι που δεν θαμπώνει με τον χρόνο

Ένα διήγημα που δημοσιεύτηκε το 1895, το τελευταίο που άφησε πίσω του ο συγγραφέας πριν κλειστεί οριστικά στο Δρομοκαίτειο, ξαναδιαβάζεται στον αιώνα μας αβήτατο και πολυσήμαντο, ξεπερνώντας ίσως και τις προθέσεις του συγγραφέα, που πέθανε το 1916 σε ηλικία 48 ετών χωρίς να προλάβει να εκδώσει κάποιο βιβλίο.

Ο Μιχαήλ Μητσάκης έγραφε για τις εφημερίδες της εποχής του, κυρίως την Ακρόπολι, άρθρα, χρονογραφήματα και ταξιδιωτικές εντυπώσεις. Ήταν μια

εποχή που οι δημοσιογράφοι και λογοτέχνες ταξίδευαν στον ελληνικό χώρο και στις τουρκοκρατούμενες περιοχές καταγράφοντας τη ζωή και τα προβλήματα των κατοίκων. Ο Μητσάκης ταξίδεψε πολύ δημοσιεύοντας τις εξομολογήσεις του και ταυτόχρονα αποτύπωσε ολοζώντανα την πρωτεύουσα στα κείμενα της συλλογής «Αθηναϊκά σελίδες». Σε ένα από τα τελευταία του ταξίδια στην Πάτρα εμπνεύστηκε τον Αυτόχειρα.

Η διήγηση αυτή ξεπερνάει ειδολογικά και μορφολογικά τα προηγούμενα τεκμήρια και χρονικά. Δεν είναι ταξιδιωτικό, δεν είναι χρονογράφημα αλλά ταυτόχρονα αποτελεί μια θαυμάσια, σπαρακτική περιγραφή της Πάτρας, στα τέλη του 19ου αιώνα. Εκεί λοιπόν, περαστικός στην πόλη του 1885, αποφασίζει να καταλύσει σε ένα ξενοδοχείο στο λιμάνι και να συναντήσει κάποιους φίλους. Στο ξενοδοχείο συντρώγει με γνωστούς του και μαθαίνει ότι σε ένα κοντινό ξενοδοχείο αυτοκτόνησε κάποιος, του οποίου τα στοιχεία παραμένουν άγνωστα, πιθανώς ερχόμενος από την Σμύρνη. Αυτά τα λίγα μαθεύτηκαν και ότι άφησε ένα σημείωμα όπου έλεγε: «Αυτοκτονώ. Ας μην ενοχληθεί κανείς». Στο γούμα, κατά τη διάρκεια της κοιμήσεως, άπαν απευθύνονται στον αφηγητή του αποκαλούν «κ.

το μυαλό του στον: «δυστυχί, ο οποίος εκείτονταν κει κάτω, μοναχός, επάνω εις το άψυχο κρεβάτι του σκοτεινού ξενοδοχείου». Ξαναπερνάει από το ξενοδοχείο. Ο αυτόχειρας γίνεται μια εμμονική προβολή του δικού του εαυτού και της ψυχωτικής του κατάστασης. «ο Μητσάκης μας ψιθυρίζει μυστικά, αλλά με επιμονή, πως ο αυτόχειρας δεν είναι παρά ο ίδιος»¹¹. Προσπαθεί να κοιμηθεί, αλλά από το διπλανό δωμάτιο ακούγονται ερωτικές κραυγές και φωνές, ενώ το κρεβάτι της γυναίκας «προσέκρουε συνεχώς κατά του τοίχου, εκλυδιωνίζετο σφοδρώς ως πλόιον εν καταγίδι». Μια σκληρή ξαναφερμένη, δεκαετίες μετά, στον Επτάλοιο θρήνο του Γιώργου Ιωάννου· άλλωστε στο πεζογράφημα «Συγγραφιά νυχτερινή» (1893) ο Μητσάκης περιγράφει ολοζώντανα την Ομόνοια που τόσο αγαπούσε ο Ιωάννου.

Συγγένειες και αναγνώριση

Την ανάδειξη του Μιχαήλ Μητσάκη ως σημαντικής φιγούρας των ελληνικών γραμμάτων, ανέλαβαν οι κριτικοί και οι φιλόλογοι. Το 1920 συγκέντρωσε το έργο του ο Δ.Π. Ταγκόπουλος²¹. Το 1957 ο Άγγελος Καρακάλλος εξέδωσε τα πρωτοποριακά γαλλικά του ποιήματα που έχουν την αύρα ενός πρόδρομου σουρεαλισμού (στα ελληνικά τα απέδωσε πρόσφατα ο Θανάσης Χατζόπουλος)³⁰. Ο Ε.Χ. Γονατάς πάντως, το 1987, εξέδωσε το κείμενο του Μητσάκη Αυτόχειρ που είχε παραλειφθεί από την έκδοση του Περάνθη, το 1956. Έκτοτε έχουν δημοσιευτεί άρθρα και έχουν γίνει πολλές ανακοινώσεις σε συνέδρια για το έργο του που ορισμένοι το κατατάσσουν μαζί με εκείνο του Ροΐδη και του Βιζυρνιώ, ενώ τον έχουν συγκρίνει ακόμη και με τον Πόε (Γεωργία Γκότση). Αδιόρατα έρχεται στο μυαλό το διήγημα «Οι νεκροί» (1914), από τους Δουβλινεζούς του Τζόις, όπου κι εκεί ο Ισάκιος ενός άλλου νεκρού, ένα βράδυ στο χιονισμένο Δουβλίνο, επισκιαίνει τη ζωή του Γκάμπριελ θέτοντας τα όρια ζωής και θανάτου.

Ο Κώστας Ξ. Γιαννόπουλος έγραψε: «Ο Μητσάκης σύγχρονος του Παπαδιαμάντη και φίλος του, κατέλαβε το κελί του φρενοκομείου στο οποίο ο Βιζυρνιώσ νοσηλεύεταν μέχρι τον θάνατό του και είναι ο τρίτος αδάμμαντας πλάι σ' αυτά τα δύο ιερά τέρατα της γενιάς του 1880, παρότι ο ιστορικός της λογοτεχνίας Κ.Θ. Δημητριάδης έχει διαφορετική γνώμη [...] ενώ ο Ροΐδης ισχυριζόταν πως θέλει να κάνει ιδιότυπο του ύψους. Αυτό είναι πάρα πολύ. Δεν το χωνεύει. Είναι καθαρά οίρις»⁴¹.

Ο ιδιόρρυθμος Μητσάκης έγραφε σε απλή καθαρεύουσα, που ήταν και η επίσημη γλώσσα της εποχής του, αλλά την χρησιμοποιεί ζωντανά και άτακτα ορισμένες στιγμές. Άραγε διαβάζεται σήμερα από τους νεότερους αναγνώστες; Σε μια εποχή όπου στην ελληνική λογοτεχνία κερδίζει έδαφος ο ιδιωματικός λόγος και η ντοπιολαλιά, η καθαρεύουσα του Μητσάκη -και πολλών άλλων συγγραφέων εκείνης της περιόδου- ηχηρή περισσότερο οικεία. Ευκαιρία να ανακαλύψουμε έναν flaneur, έναν περιπλανώμενο στα σκοτεινά τοπία της ψυχής και των προσωπικών του εμμονών.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ

- Σημειώσεις:
 1. Ηλίας Παπαδημητρακόπουλος, Αποκείμενα, Νεφέλη 2000
 2. Βλ. Επίμετρο, Μιχαήλ Μητσάκης, Πεζογραφήματα, Νεφέλη 1988.
 3. Αυγή, Αναγνώσεις 29/05/2008: avgi-anagnoseis.blogspot.com/2008/05/blog-post_6079.html
 4. Η Εποχή, «Η εποχή των βιβλίων», 21/06/2020: www.epohi.gr/article/35346/mixahil-mhtsakhs-aporeira-viografias-enos-lhsmonhmenou

κλασικοί live

Εμμονική προβολή του δικού του εαυτού

Ταραχμένος ο ταξιδιώτης Μητσάκης βγαίνει από το ξενοδοχείο και παίρνει τους δρόμους της πόλης, προσπερνάει το πιο πολυσύχναστα σημεία, χώνεται σε δρόμους και στενά, κάτω από «θαμφορωτισμένα φανάρια» με λίγο «φέγγος», κοιτοστέκεται σε ένα μαγαζί όπου διασκεδάει μια παρέα Ιταλών, πίνει μια μπύρα σε ένα καφέ σαντάν, όπου ξαναβλέπει τη γυναίκα του ξενοδοχείου να τραγουδάει σε κακόφωνα γαλλικά. Ξαναβγαίνει στον δρόμο, ψάχνει το ξενοδοχείο όπου αυτοκτόνησε ο ξένος. Το εντοπίζει: ένα υψηλό σπίτι, σκοτεινό, στο δωμάτιο του τρίτου ορόφου, πίσω από παράθυρο, τρεμόλαμπε ένα κερι. «Παραμέσα θα εκείτο βέβαια το πτώμα, δύσμορφος σωρός, ακίνητος, επάνω εις το μαύρο του κρεβάτι, το κρεβάτι το αγκυλιάζον τον ξένον, τον οποίον κανένας δε θα έκλαιε αύριον».

Η νύχτα και οι μούρες σκέψης τον πλακώνουν, με σπινθηρική καρδιά σκαρφαλώνει στα Ψηλά Αλώνια, ατενίζει την πόλη και το σκοτεινιασμένο πέλαγος μα

Σε μια εποχή όπου στην ελληνική λογοτεχνία κερδίζει έδαφος ο ιδιωματικός λόγος και η ντοπιολαλιά, η καθαρεύουσα του Μητσάκη ηχηρή περισσότερο οικεία. Ευκαιρία να ανακαλύψουμε έναν flaneur, έναν περιπλανώμενο στα σκοτεινά τοπία της ψυχής και των προσωπικών του εμμονών.